

PERSONU, KAS IZDARA NAIDA NOZIEGUMUS, KRIMINĀLO AKTIVITĀŠU MOTIVĀCIJA UN TO PREVENCIJAS STRATĒGIJAS

Motivation Of Criminal Activities Of Persons Committing Hate Crimes And Prevention Strategies

Gints Georgs Muraševs

Rīgas Stradiņa Universitāte, Latvija

Andrejs Vilks

Rīgas Stradiņa Universitāte, Latvija

Abstract. *The study aims to analyze the motivation of hate crime perpetrators to commit a hate crime and to analyze the possibilities for preventing hate crime in the context of education. The study's tasks are to find out what motivating factors a person has in committing hate crimes as well as analyze the role of hate as an emotion in committing crimes. The role of education and the opportunities offered through education to reduce hate crime will also be assessed. The focus of the study is based upon the increasing focus of the European Union on reducing hate crimes in the Member States and the high impact of education on personal development, which can be a determining factor in a person's tendency to commit crimes. The results of the study will be able to be used in educational institutions to gain more detailed insights into factors motivating hate crimes so that pedagogical approaches can be developed and improved in order to reduce the tendency of individuals to commit hate crimes. The study will use the descriptive method to describe the personality and motivation of hate criminals to commit hate crimes, as well as a data analysis to draw conclusions about factors motivating crime.*

Keywords: *hate crime, motivation, prevention strategies, role of education.*

Ievads

Introduction

2021. gada 9. decembrī Eiropas Komisija pieņēma ziņojumu “Iekļaujošāka un aizsargājošāka Eiropa: ES noziegumu saraksta paplašināšana, iekļaujot tajā naida runu un naida noziegumus,” tādējādi akcentējot, ka naida noziedzība ir problēma, ar kuru ES ir gatava cīnīties, lai to samazinātu un pat novērstu (European Commission, n.y.). Naida noziegumu būtības pamatā ir personas psiholoģiskā attieksme pret upuri kā daļu no kādas konkrētas kopienas. Šāda noziedzīga nodarījumu specifika rada nepieciešamību precīzi izprast naida noziegumu izdarītāju motivāciju un kriminogēnos faktorus, kas veicina personas izdarīt noziedzīgus nodarījumus, ko motivē naidi, lai būtu iespējams izstrādāt veiksmīgus un precīzi virzītus preventijas pasākumus. Ņemot vērā to, ka naida

noziegumos motivācija ir psiholoģiska nevis piem., materiāla rakstura, tad prevencijas stratēģijām primāri ir jābūt plānotām un virzītām uz potenciālā pārkāpēja uzskatu un aizspriedumu ietekmēšanu.

Viens no prevencijas līdzekļiem, kas ir mērķēts uz personas uzskatu ietekmēšanu, var būt arī izglītība. Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (UNESCO) savā publikācijā “Naida runas risināšana ar izglītības palīdzību. Politikas veidotāju rokasgrāmata” uzsver, ka izglītībai var būt galvenā nozīme, lai apkarotu naidīgus naratīvus un uz grupām vērstas vardarbības rašanos (UNESCO, 2023). Ārvalstu zinātniskajā literatūrā ir konstatēts, ka lielāko daļu naida noziegumu izdara jauni vīrieši vai pusaudži ar zemiem sasniegumiem izglītībā (Entorf, Lange, 2023), kas ļauj identificēt zemāku izglītības līmeni kā kriminogēno faktoru naida noziedzībā. Šie uzskaitītie faktori norāda uz to, ka pastāv naida noziedzības kriminogēnie un antikriminogēnie faktori. Būtiski ir ne tikai spēt identificēt riska faktorus, bet arī, balstoties uz šo izpratni, izstrādāt konkrētākus, precīzāk mērķētus prevencijas pasākumus naida noziedzības mazināšanai.

Pētījuma mērķis ir raksturot naida noziegumu subjektus un to kriminālo aktivitāšu motivējošos faktorus, un izglītības, tostarp neformālās izglītības, lomu naida noziedzības prevencijā. Pētījumā tiek veikta dokumentu, datu un pētījumu analīze. Lai izdarītu secinājumus un sniegtu priekšlikumus, tiks izmantota dedukcijas metode.

Naida noziegumu subjekti un to motivācija *Hate crime subjects and their motivations*

Par naida noziegumiem tiek uzskatīti noziedzīgi nodarījumi, kas pastrādāti, balstoties uz rasistiskiem vai ksenofobiskiem motīviem, reliģiskiem aizspriedumiem, personas invaliditātes, seksuālās orientācijas, dzimuma identitātes, dzimuma izpausmes un citiem aizspriedumiem (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2021). Naida noziegumu identificēšanai un nošķiršanai no citiem noziedzīgiem nodarījumiem ir svarīgi izprast konkrētā noziedzīgā nodarījuma subjekta psiholoģisko attieksmi pret cietušo un motivāciju izdarīt noziedzīgu nodarījumu.

Naida noziegumi tiek uzskatīti par bīstamākiem, jo tie tiek vērsti pret personu pēc kādas pazīmes, kas raksturo plašāku personu grupu un var radīt nelabvēlīgas sekas, piemēram, bailes un apdraudējuma sajūtu visiem konkrētās kopienas pārstāvjiem. Ar naida motīvu pastrādāto noziedzīgo nodarījumu bīstamību akcentē arī RSU asociētais profesors Jānis Baumanis, norādot, ka naidam, atšķirībā no citām līdzīgām negatīvām emocijām, ir raksturīga lielāka ļaunuma un nelabvēlības pakāpe (Baumanis, 2017, 205). Svarīgi uzsvērt, ka naida nozieguma izdarīšanā pārkāpējs ir rīkojies ne tāpēc, lai apmierinātu mantkārīgu vai kādu citu nolūku, bet gan tādēļ, lai izpaustu savas negatīvās emocijas,

sabiedrībā nepieņemamā veidā, pret kādu citu personu vai personām, pret kuru izjūt nepatiku.

Lai arī Latvijas Republikas Krimināllikumā nav atsevišķi izdalīti naida noziegumi kā noziedzīgi nodarījumi, to sastāvs pārklājas ar citu noziedzīgu nodarījumu sastāvu. Atsevišķa panta par naida noziegumiem neesamība Krimināllikumā nenozīmē, ka naida noziegumus nav iespējams identificēt, jo Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punkts paredz, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu vai sociālā naida dēļ (LR Saeima, 1998), tad šāds motīvs ir kvalificējams kā atbildību pastiprinošs apstāklis.

Valsts policija 2022. gada pārskatā pie naida noziegumiem izdala četru veidu pārkāpumus Krimināllikuma izpratnē:

- 174/1 pants. Genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma attaisnošana;
- 78.pants. Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana;
- 149.1 pants. Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana;
- 150.pants. Sociālā naida un nesaticības izraisīšana (Valsts policija, b.g.).

Valsts policija visvairāk kvalificējusi tieši naida noziegumus pēc Krimināllikuma 78. panta, 2022. gadā konstatējot astoņus noziedzīgus nodarījumus (Valsts policija, b.g.). Ar tik nelielu konstatēto naida noziegumu skaitu ir jāņem vērā arī latentās noziedzības iespējamība, kas naida noziegumiem ir raksturīga. Vairākos naida noziegumu gadījumos upuri to uztver kā normu un izvēlas par noziegumu neziņot (Dupate, 2023), kas veido nepilnīgu statistiku par naida noziegumiem.

No Valsts policijas uzskaitījuma tomēr nav iespējams gūt pilnīgu izpratni par to, vai konstatētie noziedzīgie nodarījumi ir izdarīti tieši ar naida motīvu, jo konkrētajos pārkāpumos naidis kā attieksme nav kvalificējošā pazīme nodarījumam. Krimināllikumā gan 78.pantā, gan 150.pantā naidis tiek minēts kā noziedzīga nodarījuma sekas nevis noziedzīga nodarījuma motivācija (LR Saeima, 1998). Arī Baumanis J. norāda, ka Krimināllikuma 78. un 150.pantā nav obligāti nepieciešams pierādīt, ka noziedzīgs nodarījums izdarīts ar naida motīvu (Baumanis, 2017, 210), jo minētajos pantos likumdevējs paredzējis, ka sodāma ir tieši naida izraisīšana. Rezultātā ir apgrūtināta Valsts policijas statistikas interpretēšana, jo ir iespējami scenāriji, kuros konkrētie noziedzīgie nodarījumi izdarīti citu motīvu dēļ. Detalizētāku secinājumu izdarīšanai par uzskaitītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem nepieciešams precizēt, cik no šiem nodarījumiem ir konstatēts arī Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktā minētais atbildību pastiprinošais apstāklis (LR Saeima, 1998).

Raksturojot naida noziedznieku kā personību, ārvalstīs veiktajos pētījumos visbiežāk tiek secināts, ka no sabiedrības iedalījuma pēc sociālās piederības grupām, visbiežāk naida noziegumus izdara vīrieši. 2023. gada psihometrikas

pētījumā par naida motivētu uzvedību tiek secināts, ka vīriešiem ir gandrīz divas reizes lielāka tendence rīkoties ar naida motīvu, kamēr vispopulārākā grupa, pret kuru var tikt vērsta naida motivēta rīcība, ir pēc upura politiskajiem uzskatiem (Cramer, Cacace, Sorby, Adrian, Kehn, and Wilsey, 2023). Tikmēr pētījumā par naida noziedznieku tipoloģiju tiek norādīts, ka lielāko daļu naida noziegumu izdara jauni vīrieši, kuriem ir svarīga cieņa no vienaudžiem, (McDevitt, Levin, Bennett, 2002), šo kritēriju akcentējot, kā vienu no naida noziedzību motivējošiem faktoriem. Savukārt Latvijā tiek novērota krasi atšķirīga situācija ar biežākajiem naida noziegumu izdarītājiem.

Par situāciju ar naida noziegumu izdarītājiem Latvijā Dr. Iur. Ēriks Treļš pētījumā par naida noziegumiem Latvijā, kriminālatbildību un piemērotajiem sodiem, balstoties uz Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojumu par naida runu, konstatē, ka statistiski vidējais naida nozieguma izdarītājs Latvijā ir 41 gadu vecs vīrietis (Treļš, 2019). Lai arī Treļa Ē. izpēte palīdz raksturot vidējo pie kriminālatbildības par naida noziegumu saukto personu Latvijā, ir jāņem vērā divi šo raksturojumu ietekmējoši faktori. Pirmkārt, eksperti vērš uzmanību uz augstu latentās naida noziedzības īpatsvaru Latvijā, kas var radīt maldinošu iespaidu par vispārējo naida noziedzības biežumu. Otrkārt, analizētajā tiesu prakses apkopojumā apsūdzētas 26 personas, taču apkopojums ir par laika periodu no 2012. gada oktobra līdz 2018. gada maijam, kas ir pietiekošs ilgs periods, taču apsūdzēto personu skaits ir neliels un, apvienojot to ar iepriekš minēto par augstu latentās naida noziedzības īpatsvaru, nav iespējams precīzi raksturot naida noziegumu izdarītāju, bet ir iespējams tikai aprakstīt pie kriminālatbildības sauktos naida noziegumu izdarītājus. Tomēr šāda izpēte par pie atbildības sauktajiem naida noziedzniekiem ļauj secināt, ka situācija Latvijā ar naida noziegumiem ievērojami atšķiras no ārvalstu pieredzes, kur naida noziegumus biežāk izdara jaunieši.

Cieņas iegūšana un sociālās piederības sajūta, it īpaši jauniešu vidū, var darboties kā spēcīgs kriminogēnais faktors vidē, kurā naida noziegumi tiek uzskatīti par pieņemamiem un to bīstamība tiek noniecināta. 2021. gadā publicētajā pētījumā tiek secināts, ka pusaudžu vidē vienaudžu deviantajam spiedienam un iepriekšējai iespējai būt par naida nozieguma liecinieku ir viens no kriminogēnajiem faktoriem naida noziedzībā (Wachs, Wettstein, Bilz, Krause, Ballaschk, Kansok-Dusche, and Wright, 2022). Arī Likona T. akcentē vienaudžu spiediena nozīmi, norādot, ka bērniem ir paaugstināta iespēja pārkāpt likumu, ja viņi zina, ka par to uzzinās vienaudži (Likona, 2000, 14). Tāpat arī labvēlīga vide, kurā naida noziegumi nav pieņemami var pildīt prevencijas funkciju un atturēt personu no naida nozieguma izdarīšanas.

Īpaši pusaudžu vidū, personas attīstības periodā, kad persona apgūst emociju kontroli un pirmreizēji piedzīvo dažādas emocijas, naida nošķiršana no citām negatīvām emocijām ir apgrūtināta. Baumanis J. vērš uzmanību, ka šobrīd krimināltiesību teorijā nav noteikti konkrēti kritēriji, kas naidu varētu nošķirt no

neapmierinātības, nomāktības, izmisuma, sarūgtinājuma, bailēm, šausmām vai pat greizsirdības (Baumanis, 2017, 205), kas jauniešu vidū var līdzdarboties kā motivējošs faktors naida nozieguma izdarīšanā.

Izglītības un zinātnes ministrija (turpmāk IZM), jauniešu konsultāciju par iekļaujošu sabiedrību ietvaros, arī akcentē plašo negatīvo emociju spektru kā iemeslu neiekļaujošai sabiedrībai. Konsultāciju laikā IZM noskaidroja, ka arī zemu pašvērtējumu, bailes, sabiedrības neiecietību un pat naidu pret atšķirīgo jaunieši min kā būtiskus šķēršļus iekļaujošai sabiedrībai (Izglītības un zinātnes ministrija, 2024). Iepriekš minētajā jauniešu aptaujā par būtisku faktoru neiecietīgai videi norāda arī cilvēku pašu attieksmi un nepietiekamu izpratni par cilvēkiem ar ierobežotām spējām (Jaunatnes lietas, 2024), kas ir viens no faktoriem, kura ietekmi uz neiecietīgu vidi, ir iespējams risināt ar sabiedrības grupu, it īpaši jauniešu, izglītošanu.

No analizētajiem avotiem var izdalīt divu veidu motivācijas naida noziegumu izdarīšanai. Kā pirmo var definēt personas psiholoģisko attieksmi, esošos aizspriedumus un nepatiku pret citām sabiedrības grupām. Savukārt kā otra veida motivāciju var definēt ārējos faktorus, kas nav saistīti ar jau esošiem personas uzskatiem. Pie ārējām naida noziegumu motivācijām var pieskaitīt grupas spiedienu, vēlmi iederēties un neatšķirties, kā arī savas kopienas uzskati un attieksme gan pret naida noziegumiem, gan vispārēji pret noziedzīgiem nodarījumiem. Šāds naida noziegumu motivāciju sadalījums un tā pielietošana naida noziegumu analīzē ļauj detalizētāk izprast, kas konkrēti motivēja personu izdarīt naida noziegumu. Motivāciju nošķiršana un precīzāku naida noziegumu subjektu identificēšana sniedz iespējas rast efektīvākus un konkrētākus preventijas pasākumus naida noziegumu novēršanā. Tomēr svarīgi ir ņemt vērā, ka abu veidu motivācijas ir savstarpēji saistītas un viena otru papildina, motivējot vai arī tieši atturot no naida nozieguma izdarīšanas.

Naida noziegumu prevencija izglītības kontekstā *Prevention of hate crimes in context of education*

Naida noziegumu prevenciju apgrūtina valsts un sabiedrības ierobežotās iespējas ietekmēt personas uzskatus. Personas tiesības uz uzskatiem un to paušanu kā viena no pamattiesībām ir nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmes 100.pantā, kas nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus (Satversmes Sapulce, 1922). Tomēr uzskatu un to paušanas brīvība nevar kalpot kā naida noziegumu attaisnojošs iemesls. Tādēļ naida noziegumu novēršanā ir svarīgi norobežot personas uzskatus no noziedzīga nodarījuma. Personai ir tiesības izjust naidu vai nepatiku pret kādām sabiedrības grupām, taču ir novēršama tieši šo sajūtu materializēšana naida noziegumā.

Prevencijas stratēģijām kā mērķtiecīgiem naida noziedzību mazinošiem pasākumiem nav jāietekmē personas uzskati un naida esamība, tiem ir jānovērš personas vēlme realizēt savus naida motivētos nolūkus. Savukārt naida runas gadījumā ir jānovērš vēlme publiski paust naidu motivējošus un izraisošus uzskatus. Naida noziegumu, it īpaši naida runas gadījumos, jāizvērtē arī prevencijas stratēģiju ētika un ietekme uz Latvijas Republikas Satversmes 100.pantā garantētajām tiesībām. Groma J. pētījumā par naida noziegumu prevenciju un apkarošanu secina, ka tikai rūpīgi pārbaudīta rīcības plāna pastāvēšana, ko atbalsta gan valdība, gan sabiedrība, gan tiesībsargājošās institūcijas, nodrošinās augstu rezultātu efektivitāti ilgtermiņā (Groma, 2018). Īpaši svarīga ir tieši sabiedrības attieksme pret naida noziegumiem, jo naida noziegumu kaitīgums aptver arī sabiedrību un sabiedrības interesēs ir dzīvot drošā vidē.

Dati par naida noziedzību nav pilnīgi un pētījumi norāda, ka par naida noziegumiem bieži vien neziņo pietiekoši (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2009), kas liecina par augstu latentu naida noziegumu īpatsvaru. Tomēr arī šo datu analīze uzskatāmi pierāda, ka naida noziegumu izdarītāju vidū nesamērīgi tiek pārstāvēti jaunieši un nepilngadīgie (Steinberg, Brooks, Remtulla, 2003). Augstais jauniešu pārsvars naida noziegumu izdarītāju vidū sniedz iespēju veidot naida noziedzības prevencijas stratēģijas, kas vērstas uz izglītības iestādēm, lai tās pilnvērtīgāk novērstu naida noziegumiem labvēlīgu vidi. Izglītības iestādes pilda ne tikai izglītošanas funkciju, bet arī socializācijas funkciju jauniešiem, kā rezultātā tā var kalpot kā prevencijas instruments un mazināt kriminogēnos faktorus jauniešu vidē.

Naida noziedzību jauniešu vidū nevar skatīt kā noziedzīgu nodarījumu, kurā ir tikai skaidri definētas upura un pāridarītāja lomas. Pētījumā par jauniešu iesaisti organizētajā noziedzībā tiek norādīts, ka jauniešu vidū robeža starp noziedzīga nodarījuma izdarītāju un upuri ir izplūdusi (Thompson, 2019). Naida nozieguma izdarītāju var vērtēt ne tikai kā jaunieti, kurš izdarījis noziedzīgu nodarījumu aiz naida, bet arī kā jaunieti, kam ir problēma ar negatīvo emociju kontroli sabiedrībai pieņemamā veidā. Šāda vainīgās personas pielīdzināšana upurim nozīmē, ka problēmu var risināt ne tikai ar sodīšanu, bet gan arī ar pozitīvu motivāciju sabiedrībai pieņemamas uzvedības veicināšanā un socializāciju.

Eiropas Jaunatnes dialoga aptaujā jaunieši paši atzīst, ka neiecietības mazināšanā pozitīvs atbalsts ir ārpusskolas nodarbības un aktivitātes, ko īsteno jauniešu centri (Jaunatnes lietas, 2024). Brīvprātīgās ārpusskolas nodarbības jauniešiem ļauj iepazīt citus jauniešus, komunicēt ar dažādiem cilvēkiem un socializēties, veidojot plašāku pasaules uztveri. Pie ārpusskolas aktivitātēm ir svarīgi ņemt vērā, ka interešu izglītības programmās (pulciņos un nodarbībās), kas tiek organizētas tiesību aktos noteiktajā kārtībā un ir ar pieaugušā uzraudzību, satiekas jaunieši ar kopīgām interesēm, kas veicina labvēlīgāku vidi, kas tendēta uz socializēšanos pat tad, ja jauniešiem ir aizspriedumi pret kādiem nodarbību

dalībniekiem. Tieši kopīgo interešu faktors var palīdzēt jauniešiem uzsākt komunikāciju un socializēties ar cilvēku grupām, pret kurām citos apstākļos izjustu naidu vai nepatiku.

Savlaicīga jauniešu socializācija ar ārpuskolas nodarbībām var kalpot kā savlaicīgs prevencijas līdzeklis naida noziedzības novēršanai, tomēr ne visus naida noziedzību motivējošos faktoros ir iespējams novērst tikai ar socializēšanos. Pētījumā par paškontroli, piedzīvojumu meklēšanu un noziedzību tiek norādīts, ka cilvēki, kuri stipri tendēti uz piedzīvojumu meklēšanu gūst apmierinājumu no riskantām situācijām, kamēr cilvēki ar zemu piedzīvojumu meklēšanas tieksmi pat riskantas situācijas var uztvert par sāpīgām un nevēlamām (Burt, Simons, 2013). Papildinot atsevišķu jauniešu vēlmi labprātīgi meklēt riskus ar Likona T. (2000) pausto secinājumu par paaugstinātu vēlmi jauniešiem izdarīt noziedzīgus nodarījumus, ja tie zina, ka citi jaunieši to redzēs, var veidoties nelabvēlīgas jauniešu grupas, kuras ir tendētas uz noziedzīgu nodarījumu, tostarp naida noziegumu, izdarīšanu.

Skolu vidē visefektīvāk savlaicīgi pamanīt kriminogēnajiem faktoriem pakļautos jauniešus var gan citi skolēni, gan skolotāji, gan skolas administrācija, it īpaši sociālie pedagogi. Izglītojot jauniešus par naida noziegumiem ir iespējams veicināt savlaicīgu ziņošanu par naida noziegumiem, kas mazinātu latentās naida noziedzības īpatsvaru un ļautu savlaicīgi identificēt jauniešus, kuri izdara naida noziegumus. Plašāka ziņošana par naida noziegumiem arī ļautu iegūt precīzāku naida noziedzības statistiku, kas sniegtu iespējas īstenot konkrētākas un mērķtiecīgas prevencijas stratēģijas. Sociālo pedagogu loma ir īpaši svarīga naida noziedzības mazināšanā jauniešu vidū. Darbā ar kriminogēnajiem faktoriem pakļautajiem jauniešiem, sociālajiem pedagogiem ir nepieciešams ne tikai pašiem spēt identificēt šos jauniešus, bet ir svarīgi, lai sociālajiem pedagogiem tiktu sniegti gan valsts, gan pašvaldības, gan skolas atbalsts un līdzekļi efektīvai intervencei.

Jauniešu naida noziedzība arī nav skatāma tikai un vienīgi skolu un jauniešu vides kontekstā. Jāņem vērā, ka jaunieši ir topošie pieaugušie, kuri, ja savlaicīgi nav saņēmuši atbalstu un ar tiem nav uzsākts socializācijas darbs vai saņemts sods par izdarītu naida noziegumu, tad pastāv augsta iespējamība, ka arī nākotnē konkrētajam jauniešiem saglabāsies augsta tolerance pret naida noziegumiem.

Secinājumi **Conclusions**

Ārvalstu pētījumu dati liecina, ka jauni vīrieši izdara lielāko daļu no naida noziegumiem. Tomēr Latvijā novērojama atšķirīga tendence, ka visbiežāk pie kriminālatbildības par naida noziegumiem tiek saukti vīrieši pusmūža vecumā.

Pastāv augsts latentās naida noziedzības īpatsvars, kas novērojams arī Latvijas datos par naida noziedzību, kur Valsts policija visvairāk naida

noziegumus kvalificējusi pēc Krimināllikuma 78.panta. Tomēr Valsts policijas sniegto datu interpretācija nepilnīgi sniedz izpratni par to, vai konkrētie nodarījumi izdarīti ar naida motīvu, jo Valsts policijas uzskaitītajos Krimināllikuma pantos naidis ir kā noziedzīga nodarījuma sekas nevis motīvs. Pilnīgākai izpratnei par naida noziedzību ir nepieciešams konkrētajiem nodarījumiem ņemt vērā, vai ir konstatēts Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punktā minētais atbildību pastiprinošais apstāklis.

Izglītības iestādes var kalpot kā prevencijas rīks naida noziedzībā, jo izglītības iestādes pilda arī socializācijas funkciju, kas ir svarīgs naida noziedzības antikriminogēnais faktors. Jaunieši norāda arī uz ārpusskolas aktivitātēm kā efektīvu metodi naida un aizspriedumu mazināšanā. Skolām nepieciešams savlaicīgi identificēt un uzsākt prevencijas darbu naida noziedzības kriminogēnajiem faktoriem pakļautajiem jauniešiem, lai mazinātu arī naida noziedzību nākotnē, pieaugušo vidū.

Summary

Everyone has the right to feel hatred or distaste for some groups in society, and it is not necessary to directly influence their emotions, but it is precisely the materialisation of these feelings in a hate crime that is preventable. Such a recognition also makes it harder to prevent hate crime, including the fact that hatred as an emotion is a person's individual and internal attitude, the views of the world.

The existing legislation makes it difficult to draw precise conclusions on hate crimes, since hatred is an aggravating circumstance instead of motive and is not included as a qualifying circumstance in the provisions listed as hate crimes. Available statistics on hate crimes are incomplete, experts also point to a high rate of latent hate crimes, citing victims' reluctance and shame to report hate crimes as factors.

The priority of anti-hate crime work is that young people, as adults of the future, learn socially acceptable norms of behaviours at school, which at the same time provides opportunities for timely action to prevent anti-social behaviour among young people. Studies recognise the importance for young people of a sense of belonging and beliefs of those around them, which can fulfil the criminogenic factor function of hate crime in disadvantaged youth environments. In order not to promote hate crime, it is important not to promote high tolerance for hate crimes in youth communities.

Timely reporting and identifying hate crimes can help schools identify young people exposed to the criminogenic factors of hate crimes in a timely manner to start resocialising them and correcting behavioural norms. Young people see extracurricular classes as a beneficial factor in reducing intolerance. It is important that young people outside the educational establishment socialise in a

favourable environment and learn acceptable standards of behaviour for society. Getting to know new to different peers in an environment where they share interests promotes understanding of people's diversity, and also improves tolerance for the difference.

Literatūra References

- Baumanis, J. (2017). *No krimināltiesību normu interpretācijas līdz kvantu kriminoloģijai*. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
- Burt, C.H., Simons, R.L. (2013). Self-Control, Thrill Seeking, and Crime. *SAGE Publications*. 40(11), 1326-1348. DOI: <https://doi.org/10.1177/0093854813485575>
- Cramer, R.J., Cacace, S.C., Sorby, M., Adrian, M.E., Kehn, A., Wilsey, N.C. (2023). A Psychometric Investigation of the Hate-Motivated Behavior Checklist. *Journal of Interpersonal Violence*. 38:7-8, 5638-5660. DOI: <https://doi.org/10.1177/08862605221127196>
- Dupate, K. (2023). *Naida noziegumi un naida runa*. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/64849/Naida_noziegumi_un_naida_runa_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra. (2021). *Encouraging hate crime reporting: the role of law enforcement and other authorities*. Retrieved from: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>
- Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra. (2009). *Naidīgie izteikumi un noziegumi, kas izdarīti uz naida pamata pret LGBT personām*. Pieejams: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1226-Factsheet-homophobia-hate-speech-crime_LV.pdf
- Entorf, H., Lange, M. (2023). Regional Science and Urban Economics. Refugees welcome? Understanding the regional heterogeneity of anti-refugee hate crime, 101 (103913). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2023.103913>.
- European Commission. (n.y). *Extending EU crimes to hate speech and hate crime*. Retrieved from: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/extending-eu-crimes-hate-speech-and-hate-crime_en
- Groma, J. (2018). Preventing and combating hate crimes: Modern approach. *6th International Interdisciplinary Scientific Conference Society. Health. Welfare, pt II*. 51(01009). DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20185101009>
- Izglītības un zinātnes ministrija. (2024). *Noskaidrots Latvijas jauniešu viedoklis par iekļaujošu sabiedrību*. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/jaunums/noskaidrots-latvijas-jauniesu-viedoklis-par-ieklausosu-sabiedribu>
- Jaunatnes lietas. (2024). *Eiropas Jaunatnes dialoga (EJD) jauniešu vēstnieku īstenoto konsultāciju viedokļu apkopojums EJD 10. ciklā*. Pieejams: https://jaunatneslietas.gov.lv/sites/default/files/editor/EJD%20Konsultaciju_apkopojums_web.pdf
- Likona, T. (2000). *Bērna audzināšana*. Rīga: Avots
- LR Saeima. (1998). Krimināllikums. *Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998.*; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 15, 04.08.1998*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>
- McDevitt, J., Levin, J., Bennett, S. (2002). Hate Crime Offenders: An Expanded Typology. *Journal of Social Issues* 58(2), p303. DOI: <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00262>

- Satversmes Sapulce. (1922). Latvijas Republikas Satversme. *Latvijas Vēstnesis*, 43, 01.07.1993.; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs*, 6, 31.03.1994.; *Valdības Vēstnesis*, 141, 30.06.1922. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
- Steinberg, A., Brooks, J., Remtulla, T. (2003). Youth Hate Crimes: Identification, Prevention, and Intervention. *American Journal of Psychiatry*. 160(5) 979-989. DOI: <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.5.979>
- Thompson, N. (2019). 'It's a No-Win Scenario, either the Police or the Gang Will Get You': Young People and Organised Crime – Vulnerable or Criminal? *SAGE Publications*. 19(2), 102-119. DOI: <https://doi.org/10.1177/1473225419843353>
- Trešs, E. (2019). Naida noziegumi Latvijā: kriminālatbildība un piemērotie sodi. *Socrates: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls*. 1(13), 30–41. DOI: <https://doi.org/10.25143/socr.13.2019.1.030-041>
- UNESCO. (2023). *Addressing hate speech through education: a guide for policy-makers*. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384872>
- Valsts policija. (b.g.) *Valsts policijas 2022. gada pārskats*. Pieejams: <https://www.vp.gov.lv/lv/media/15759/download?attachment>
- Wachs, S., Wettstein, A., Bilz, L., Krause, N., Ballaschk, C., Kansok-Dusche, J., & Wright, M. F. (2022). Playing by the Rules? An Investigation of the Relationship Between Social Norms and Adolescents' Hate Speech Perpetration in Schools. *Journal of Interpersonal Violence*. 37(21-22), NP21143-NP21164. <https://doi.org/10.1177/08862605211056032>